

شهونویژی نامۆیان

محهمهد خدر مهوللود

(من زیاد له پتیویست کوردستانم خوش دهوی) .. ئەم په یامه تازەبەش لە نیتو دهقه که به پروونی به دیار دهکه ویت:

له ناو تۆدا هه موو دنیا به دی ده کهم
به هۆی تۆوه هیچ نابینم
نه کهل ده بینم، نه زهوی
نه خوا ده بینم، نه ئاسمان
جانانانم نه جیهان وه که تۆ بچووکه،
نه تۆ گه وهی به قه ده جیهان

ئەمانه له دتیری (٤٧، ٤٩، ٥٠، ٥١، ٥٢، ٥٣، ٥٤) ی دهقه که، که دوا دتیره کانی کۆپلهی دوا یی شیعره که به ده بنه ته واکه ری ناو نیشانه که، ئەو ناو نیشانه ی (یان) ی کۆ مانا تازە که به خشیوه ته خوشه ویستی بۆ نیشتمان، خۆ ئە گه ر ئەو (یان) ی کۆ به نه بوا به دوا برگه ی ناو نیشانه که، ئەوا ته وای بیناسازی شیعره که ده گۆرا و مانا و اتایه کی دیکه ی ده به خشی له (بکه ر = شاعیر) به هه لسان و پرۆسه کردنی (شه ونویژ)، (کار) ه که واته (شه ونویژ) ه که کارتیکی نامۆی به مانا بچ و اتا ده بوو. به لآم په شتیوی زمانزان و لیتزان و کارامه به (یان) ی کۆ مانا و اتای مه به ستداری خۆی ده که به نیت.

هه لکۆلینی دهق

شه ونویژی نامۆیان، به سه ر پینج برگه دابه ش کراوه، ته نیا برگه ی دوا یی نه بیته، ئەوانی تر له نیتو گه ردوونی دهقه که چه مک و مانایان له یه ک ده کات و له بونیادی پتیوه ندی زمانی دهقه که وه بونیادی گشتی دهقه که به هه ر پینج کۆپله و برگه و وینه ی شیعری به به راورد کردن له نیتوان (کوردستان - ئەوروپا = جیهان)، پشتر (کوردستان - ئەوروپا) و دواتر (کوردستان - جیهان) هیتلی درامی دهقه که به رز ده بیته وه. ئەداتی به راورد کردنه که ش و که رسته کانی پیکچواندن و جوانترو به رز پراگرتنه کان به وینه ی شیعری هه ست بزوتن (سروش و تافه رت) ه.

له هه ر چوار کۆپله و برگه ی شیعره که دا هه ندی و ازوه دهسته و ازوه چه ند باره ده بنه وه له وانه: (له هه رکۆی یه ک، دلّم، له ژوانی یه که ممد، منرا، من، چیا، کانی، خوشم دهوی،

دهقی شیعری (شه ونویژی نامۆیان)، له مپژووی نووسین و داهینانی (په شتو) دا، ده چیته نیتو خانه ی شیعره کانی دوا ی دیوانه شیعری (شه ونامه ی شاعیرتیکی تینوو)، واته ده چیته نیتو خانه ی شیعره کانی ژیان و قوناعی خویندنی شاعیر له مۆسکۆی سۆقیه تی جارن، مپژووی شیعره سالی (١٩٧٩) ی مۆسکۆیه .. دیهن و وینه و که فالی ئاواره یی و ژیان هه نده رانی ئەوروپایی پتیوه دیاره. له رووی هونه ری گوتنی شیعرو بیناسازی دهقه وه ش به شیعره دانسقه و جوان و پته وی شتیوه ناوه رۆکی شیعری نوتی کوردی داده ندریت. هه روا له رووی شتیوازه و شتیوازی په شتیوانه و رپیازی (شه ونامه) یه، به لآم به ناوه رۆک و مانای جیاواز. ئەم جیاوازی به ش خۆی له خۆیدا پیتشه وه چوون و گۆرانه له نیتو دنیا ی شیعری په شتیو. ئەم با به ته (گۆران و پیتشه که وتن)، له نیتو شیعره کانی (په شتیو) دا بۆ لیکۆلینه وه یه کی دیکه ی هه لده گرین.

له ناو نیشانه وه بۆ نیتو دهق

رسته و ناو نیشانی (شه ونویژی نامۆیان) به (ی) به ستنه وه، وشه ی تیکه لآوی (شه ونویژی) به (نامۆ) به ستوته وه و (یان) ی کۆمانای (نامۆ) و ته وای رسته که ی گۆریوه. به (یان) و (ی) مانا به خش و واتا گه یان دنی ناو نیشانی دهقه که و پاشان بیناسازی شیعره که بینا کراوه.

(شه ونویژ) وه ک مانا و اتا، مانا و واته یه کی نایینی پیرۆزی ئیسلامه. به و نوتیه ده گوتری شه وان، مآل نووستان ئیماندار ده ی کات. له په یرو و شه ریه تی ئیسلامیدا سووننه ته و فه رز نییه. پیغه مبه ری ئیسلام (محهمهد د.خ) شه ونویژی کردووه، هه ر که سه ی بی کات واته زیاد له پتیویست خوشه ویستی خوا و پیرۆزی و په یرو ی نایینی له دلدایه.

شاعیر که په یامبه ره و په یامیتیکی پتیبه به و ناو نیشانه گوزارشتی له خوشه ویستییه گه وه که ی خۆی ده کات و به دهسته و ازهی (شه ونویژ) مانایه کی دیکه ی فره وانترو قوولتر ده به خشیته په یامه که ی. ئەو په یامه ی که پشتر ته نیا (خۆشه ویستی) بوو پیت بۆ نیشتمانه که ی، ئیستا له خوشه ویستییه ک مه زنترو قوولتر به راده ی ئەوه ی پیمان ده لی

داده خورپي، راده چله کي،
پيش نه وهی بينی پتوه نيتم،
له برده ميا
به هيمني چوک داده دم،
قه زهی سهری،
وهک شابسکی شور هژنيک
شانه ده کم
چونکه من وام به بير دادی،
که شیرناوی گشت کانیه کان
له نيشتمانی منرا دی!

کانی، جگه له مانا فرهه نگییه که ی، شاعیر به مانا و مه به سستی رهمز به کاری هیناوه، که رهمزی (به خشش، ژیان و برده وامی و ناوه دانی) ده گه یه نی، هه روا وهک (ثافره ت = دایک) برده وامی و ناوه دانی ژیا نه.
له دیارده کانی سروشت سهرما له (د: ۲۲) به مانای سستی، ته زین یاسرپوون به کارهاتووه، به لام په نجه ی له گونچای (د: ۲۴):

چونکه سهرمای هه موو جتیهک
تیشکپک رژی
نیشتمانی منی تیا به

گهرما (د: ۲۷)، سروه (د: ۳۰) هه مان بوچوون و لیکنانه وه هه لده گری. له م کویله شیعرییه دا شاعیر ورده کارییه کی جوانی بیناسازی دهقی روناوه، دوو گوزارشتی جیای بۆ به راورد کردن به کارهیناوه، به لام به یهک چه مک و بۆیهک مه به سستی شیعری، ئەم وشه دژانه (سهرما - گهرما) مانای گوزارشته جیاکانیان نه خش کردووه.

که رسته ی دووه می به راورد کردنه که ی دهقی شیعری (شه نوپژی نامزبان) له کویله ی چواره می شیعره که دا ده ست پین دهکات له (د: ۳۲ تا ۴۰) ی دهقه که برده وام ده بییت، (ثافره ت) وهک توخمیک ی دیارو کاریگه ر بابه تی به راورد کردنه که به له م سی دپره شیعره دا:

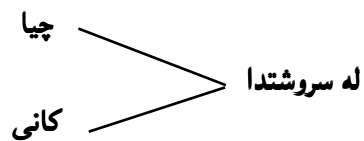
چاوی کیژی نه وروپایی
گهر شینیش بی - خوشم دهوی،
گهر سه وزیش بی - خوشم دهوی.

نه و (چاوه) (شین و سهوز) انای کچانی نه وروپایی بۆیه خوش دهوین چونکه (نه و) ی شاعیر:

واتیگه م:
شینترین چاو
سهوزترین چاو
له م دنیا به

نیشتمان، داده خورپي، چاو، راده چله کي، گهر... تاد) هۆیه که ش چۆنیه تی رۆنانی بونیادی دهقه که یه. که چی له دوا کویله و برگه دا دهسته واژه ی تازه دینه نیو پانتایی دهقه که و جگه له چهند باره بوونه وهی (جیهان) پات بوونه وه به دی ناکریت.

(من) ی شاعیر که به به راورد کردنه که هه لساوه خودیک ی دهقییه، به هۆی راناوو به کارهینانی راناوه کان له خودی قسه که ر جیا بۆته وه و بۆته کیانیکی سهریه خو. بۆیه ته نیا (من) ی شاعیره دهسه لات داره که بۆته بکه رو دروست که ری رووداوی نیو پرۆسه ی دهقه که. له وه وه که که سه راسته قینه که بوونی هه بی که (خودیک ی دهقی) یه، خودی شاعیره و پیوستی به که سیک ی دروست کراو یا خه یالیکراو (متخیل) نه بووه، تا به هۆیه وه په نا بۆ ده مامک بیات و له ژیر ماسکدا گوزارشت له مه به ست و مه رامی خو ی بکات.
ئه دات و که رسته کانی به راورد کردنه که ی نیوان (کوردستان و نه وروپا و جیهان) (سروشت و ثافره ت) ه.

که (چیا، کانی) بنه مای سروشتی و له ته وای جیهاندا به تاییه تیش له و شوپنا نه ی سروشتیان له یهک دهکات هه ن. (سهرمایی، گهرمایی، تیشکی رژی، سروه) دیارده ی سروشتین.

چیا له (د: ۱، ۷، ۸) دا:
له هه ر جتیهک چیا بینم
دل م،

وهک له ژوانی یه که عدا،
داده خورپي، راده چله کي،
سهرسام ده وه ستم له بنیا...
واتیده گه م،

له چیا ی منرا ده ست پی ده که ن
چیا به کانی هه موو دنیا!

چیا جگه له مانا فرهه نگییه که ی به مانا و مه به سستی رهمز و هیمای شیعری به کارهاتوون که ده بنه رهمزی (به رزی و خو رگری).

کانی له (د: ۱۰، ۲۰) دا:
له هه ر کو ی کانی بینم
دل م،

وهک له ژوانی یه که عدا

تۆزىك رهشى

چاوى كچى

نيشتمانى منى تيايه

كه چاوى كچى نيشتمانى شاعير (كچه كوردستانى)، رهشه تۆزى لهم رهشاتييهى نهوچاوهى داوهته چاوه (شين و سهوزهكانى) نهك ههر كچانى نهوورپى، بهلكو تهواوى كچانى دنيا، ههر بۆيهش لاي شاعير جوانى چاوانى كچانى دنيا، له بهر بوونى تۆزىك له رهنكى رهشى چاوى (كچى كوردستانه)، له نيتورهنكه (شين و سهوزهكانى چاوانى كچانى دنيا. ليره ههستيكي ديكه شاعير دهخوتينهوه... نهو ههسته پاك و جوانه پيشيو بهرزو پيرۆز راگرتنى (با به ته ناوخۆيهكان) وه به جيهانپكردنى (با به ته ناوخۆ) يه، نه مهش دهچيته نيتو خانهى ههستي نيشتمان پهروهري و په رستننى با به ته نيشتماننپهكان.

له نيتو خودو هزرى شاعيردا هيله درامىيه كه دهقه كه لهم خاله وه بهرز دهبيتته وه، دهسته واژهى (واتيده گهم) لهم كو پله يه پنتى بهرز بوونه وه به بۆ پۆيهى دهق، چونكه نهوى شاعير وهك ئيستاي دهق و شوپن (۲۹/۱۱/۱۹۷۹ - مۆسكۆ) (شينترين چاو، سه وزترين چاو) ي كچانى نهوورپى له بهر چاوه، به لام رهنكى (رهشى چاوى كچه كورد) ي لى دووره، كه دهكاته ههمان دوورى له (چيا و كانى، گهرما و سه رما و سروه) ي كوردستان له كو پله كانى (۳.۲.۱) ي شيعره كه، به لام نهم توخم و ره گهزه شيعرانه (رهشى چاو، چيا، گهرما، سه رما، سروه) له نيتو بيرو هزو ههست و نهستى شاعيرن، هه لگيراون و ههست و هوشيان پر كرده ته وه، له كات و شوپنى دهقدا (۲۹/۱۱/۱۹۷۹ - مۆسكۆ) ده يانه ي نيتته وه و بوون و ژيانيان پى ده به خشى و با به ته كانى نهو پى دهق (مۆسكۆ - نهوورپا) ي پى وه لاوه ده نيت. بۆيه با به ته نيشتماننپه كانى شاعير (چيا، كانى، سه رما، گهرما، سروه، رهشى چاوى كچ) ده بن به ره مزى كوردستان و شاعير پاش به راورد پى كرده يان به با به ته نهوورپيه كان با به ته كوردستاننپه كان به رزتر و پيرۆزتر را ده گرى. له كو پله ي پى نجه مى شيعره كه دا چه مك و ناوه رۆكه وه سف ناميزه كه به راورده كه له نيتوان (كوردستان - نهوورپا) فره وانتر ده بى و ده بيتته (كوردستان - جيهان) نهو يش به هوى چواندى كوردستان به مانه ي خواره وه.

به كه م: تانه. ههروهك ده لى:

نيشتمانم!

تۆ وهك تانهى سه رچاوم.

تانه به واتاي په له ي سه رچاو دىت، نه مهش بۆ مرۆف دوو كه موو كورپى و ناته واوين. به كى تكيان، به رچاو ده گریت و رى تگاي بينينى پروون له مرۆف ده گریت... دووه ميان، ناشيرينى و كرى تى

ده به خشى ته ده موچاو و روخسارى مرۆف.

كه چى په شى وى شاعير لهو سيفه ته ناشرينه نابينا يه دا حاله تى كى پى چه وانه يى دروست كرده وه. نه م حاله ته ش ههمان حاله تى پى چواندى دووه مه.

دووه م: تم، كه به واتاي ته مو مژ و ناديارى و لى لى دىت:

تۆ وهك ته مى،

له گشت لاوه دهو رت داو ن.

دواتر حاله ته له ناديارى و ته مو مژاوى، له تانه و به ره به ستى بينين ده بيتته ناو تينه ي بى گهرد و وهك (جامى جه م) ي لى دىت، له نيتو نهو (ئاو تينه = جامى جه م، كه نيشتمانه) ته واوى دنيا ي لى ده بينيت و به دى ده كرى ت:

تۆ ناو تينه ي

له ناو تۆدا هه موو دنيا به دى ده كه م

گۆران له ماناو و اتاكان بۆ گه يشتن به پۆيه ي مه به ستى شيعرى يه كى كه له سيفه ته شيعرى به كانى په شى وى، به تاي به تيش له م دهقه شيعرى به دا... خوتنه ر ههست ده كات په شى وى چۆن ئيش له نيتو ماناي و اتاكاندا ده كات... نهو ئيش كرده زماننپه و زيره كيانه ي په شى وى له (تانه ي سه رچاو) بۆ (ته مى به رچاو) تا دروست كرده (ته يمان) و په رژين رى ت كرده ن، لوتكه ي مه به ستى شيعرى خۆى به دهسته وه ده دات، له (د: ۴۸) تا دوا (دېر):

تۆ ته يمانى -

به هوى تۆ وه هيج نابى نم:

نه كه ل ده بينم، نه زهوى

دا هيتان و ورده كارى شاعير له م دهقه دا دا هيتان و نه فراندنه له چه مكى پى چه وانه ي و اتاكان و له دژه ماناكانى (تانه، تم، ته يمان) و دروست كرده ماناي تازى شيعرى لى يان.

ههر له م بر گه يه داو له دوا دى په كانى شيعره كه په شى وى ده گاته لوتكه ي مه به ست و ده لى:

نيشتمانه كه م -

ك و ر د س ت ا ن!

به پچر پچر كرده وشه ي (كوردستان = ك و ر د س ت ا ن) شى ويه كى تۆ پۆگرافى خاكى كوردستانى له نيتو دهقه كه نه خش كرده وه... نهوى شاعير كه نهو شى وه هيلكارى به ته شكى ليه به وشه ي كوردستان ده به خشى و نهو يارى كرده فانتازيا يه به وشه كه ده كات، مه به ستى ته مه دلوه له ره مزى به كه ي خۆى بگه يه نيتته خوتنه ر و له م هونه رى مۆنتاژ كرده دا پى مان ده لى، كوردستان وهك نيشتماننپه كى گه وره و فره وان ناوا (ك و ر د س ت ا ن) پچر پچر بووه، وهك خاك و مرۆف دا به ش و پارچه پارچه كراوه و له نيتو يهك سنوورى ديارى كراودا نپه يه نه مه

پروښه يه کي دیکه ي داهينان و نه فراندني په شپوه له خاکی دابهش کراودا و له شپوه جوگرافيا په رته که ي نيشتماندا شپوه ي توپوگرافي دهقه شيعريه يه که بنيات دهني.

(۱)

له هر جتيهک چيا بييم
دل،
وهک له ژواني يه که مدا،
داده خورپي، راده چله کي،
سهرسام دهو ستم له بنيا ..
واتيده گم،

له چيا ي منرا دهست يي دهکن
چيا يه کاني هه موو دنيا! ... (۸)

(۲)

له هر کوئ کاني بييم
دل،
وهک له ژواني يه که مدا،
داده خورپي، راده چله کي
پيش نه وه ي بيني پتوه نيتم،
له بهر ده ميا
به هيمني چوک داده دم،
قه وزه ي سهر ي،
وهک شابسکي شوره ژتیک
شانه ده کهم ...

چونکه من وام به بير دادئ،
که شيرناوي گشت کانيه کان
له نيشتماني منرا دئ! ... (۲۱)

(۳)

سهرماي گه ليک شارانم دي،
به لام، په نجه له گو نه چوون،
چونکه سهرماي هه موو جتيهک
تيشکتيک روژي
نیشتماني مني تيايه.
گهرماي گه ليک شارانم دي،
به لام گيانم وه رس نه بوو،
چونکه گهرماي هه موو جتيهک
سروه يه کي

نیشتماني مني تيايه ... (۳۱)

(۴)

چاوي کيژي نه وروپايي

گهر شينيش بي - خوشم دهوي،
گهر سه وزيش بي - خوشم دهوي.
واتيده گم:

شينترين چاو،
سه وزترين چاو
له م دنيايه،

توژتیک ره شي
چاوي کچي

نیشتماني مني تيايه! ... (۴۱)
(۵)

نیشتمانم!

تو وهک تانه ي له سهر چاوم،
تو وهک ته مي،

له گشت لاهو ده ورت داوم،
تو ناوتنه ي ..

له ناوتودا هه موو دنيا به دي ده کهم.
تو ته ياني:

به هوي تووه هيچ نابييم:
نه که له ده بييم، نه زه وي.

نه خوا ده بييم، نه ناسمان
جا نازانم

نه جيهان وهک تو بچو که
نه تو گوره ي به قه د جيهان.

نیشتمانم کهم - ک و ر د س ت ا ن ! ... (۵)

سهرچاوه و سهرنج:

* برووسکه چاندين ... عه بدوللا په شپوه .. چاي يه که م سويد
۲۰۰۰ لاپه ره ۳۷ دهقي شيعري (شه ونوژي نامويان).

* پيشتر دهقي شيعره که له ژماره (۶۳) ي گوژاري روژي
کورستان سالي ۱۹۸۰ بلا وکراوه ته وه ... به لام له نيو (بروسکه
چاندين) دا په شپوه توژي ده ستکاري کردو وه ...

* پيشتر خوتندنه وه يه کي دیکه م بو هه مان دهق هه بوو ..
نه وه ي نيستا درتزه پيده ري نه وه ي پيشووه.

* د: واته دتري.